

STORTINGET

Grunnlovsforslag 29

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Lars Haltbrekken, Une Bastholm og Linda Monsen Merkesdal

Dokument 12:29 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Lars Haltbrekken, Une Bastholm og Linda Monsen Merkesdal om ny § 111 (om grunnlovsfesting av allemannsretten)

Til Stortinget

Bakgrunn

Allemannsretten er noe av det fineste vi har i Norge. Det fineste vi har, bør inn i Grunnloven. Dette er en rett som har sikret folk fri tilgang til naturen og til høsting av den, uavhengig av om man er rik eller fattig, uavhengig av om man eier grunnen som bærene og soppen vokser på, eller ikke.

I gamle dager sikret denne retten fattigfolk tilgang til storbondens områder. De kunne plukke bær og høste av naturen selv om rikfolk eide den. I dag gleder mange seg over å slå opp teltet ved kanten av et skogstjern om sommeren og gå på ski over jordene om vinteren. Det at alle har rett til å høste av naturen uavhengig av inntekt, har betydd mye. Det har vært en veldig viktig verdi ved det norske samfunnet, som forslagsstillerne ønsker å gi sterkere beskyttelse.

Forslagsstillerne vil med dette grunnlovsforslaget sikre framtidige generasjoners rett til å gå i fjellet, i skogen og på stranda. Retten skal være for alle og for all tid. Det er egentlig det allemannsretten handler om. De siste årene har man sett flere eksempler, bl.a. i strandsonen, hvor rike mennesker gjerder inn eiendommene sine selv om det er ulovlig. Både stranda og fjellet skal være for alle, og ved å ta dette inn i Grunnloven forsterker man folks rett til å ferdes fritt. Det holder ikke bare å

ha allemannsretten som en egen lov. Det må vernes om prinsippet. Dessverre ser man at enkelte bygger ut mer og mer av strandsonen og andre deler av norsk natur og gjør den om til private strender, kaier og paradiser for noen få. Derfor må allemannsretten være hellig, og derfor må den også innlemmes i landets viktigste lov: Grunnloven.

Grunnloven gir grunnleggende regler om landets statsstyre og om grenser for myndighetenes handlefrihet. I tillegg til de menneskerettighetene som opprinnelig fremgikk av Grunnloven, har Stortinget etter hvert innarbeidet bestemmelser om en rekke andre rettigheter samt bestemmelser om plikt for staten til å sikre at folk kan livnære seg av sitt arbeid, om vern av miljøet mv. I dag uttrykker Grunnloven viktige verdier som samfunnet bygger på.

Allemannsretten ivaretar både retten til å drive friluftsliv og andre formål. I eldre tid var nytteformålet viktigst, og fortsatt benyttes allemannsretten som grunnlag for å sanke sopp og bær, for å drive undervisning og for visse typer av næringsvirksomhet mv.

Allemannsretten springer ut av århundregammel sedvane i Norge. Ordet betegner retten for enhver til å oppholde seg i naturen uavhengig av hvem som eier grunnen. Allemannsrettens tre hovedelementer er ferdsels-, oppholds- og høstingsrett. Turer til fots og på ski, ridning, sykling, telting, bading, båtliv og plukking av bær og sopp er viktige eksempler. Retten gjelder primært i utmark, men vinterstid også på dyrket mark, inkludert regulerte områder.

Slik den nå er regulert i blant annet friluftslvsloven, har allemannsretten bidratt til å forme både samfunnet og enkeltmennesker og til å konstituere norsk kultur og hverdagsliv. Bevisstheten om at retten til å bruke naturen gjelder uavhengig av eiendomsrett, forsterker også

folks oppfatning av at landet er for alle. De muligheter til ferdsel, opplevelse og høsting som allemannsretten legger til rette for, er svært viktige for mange. Alles rett til å bruke naturen uavhengig av eiendomsrett fremstår som umistelig.

Allemannsretten har bidratt til å utjamne økonomiske forskjeller. For fattigfolk kunne den såkalte uskyl-dige nyttesretten bety forskjellen mellom liv og død. I dag er den et viktig symbol på at landets innbyggere er likeverdige. Den bygger på fellesskapet og gir mulighet til å binde folk sammen i gode opplevelser.

Erfaringen viser at allemannsretten godt kan eksistere side om side med eiendomsretten. Mange brukere av allemannsretten er også selv grunneiere og vil derfor ha både forståelse for og stor nytte av den. Men ettersom eiendomsretten har hatt Grunnlovens beskyttelse helt siden 1814 (senere også supplert av internasjonale regler), bør også allemannsretten komme til uttrykk i Grunnloven. I Sverige har kap. 2 § 15 fjerde ledd i Regeringsformen (den sentrale grunnloven) siden 2010 slått fast at «[a]lla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten oberoende av vad som föreskrivits», i samme paragraf om eiendomsretten.

Naturgrunnlaget må forvaltes på sine egne premiser og med sikte på bevaring for etterslekten. Plikten til å sørge for et slikt vern følger av Grunnloven § 112, og allemannsretten må reguleres og utøves i lys av disse verdiene. Plassering av den foreslåtte bestemmelsen i tilknytning til § 112 vil bidra til å understreke at allemannsretten fortsatt må utøves hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet. Allemannsretten vil fortsatt være begrenset av lovgivning og forskrifter om naturmangfold, vannressurser, motorferdsel og annet. Særregler om båndtvang, bålforbud og restriksjoner ved drikkevann er eksempler på begrensninger av mer lokal karakter.

Som verdi står allemannsretten fjellstøtt i Norge. Men de arealene som står til rådighet for å utøve den, er under press ikke bare i strandsonen og på fjellet, men også ved utviklingen av byer og tettsteder, utbygging av vei og jernbane m.m. til fellesskapets beste. Allemannsretten er heller ikke i seg selv til hinder for kommersiell bruk av utmark (for eksempel jakt og skogsdrift), og nye bruksmåter presser på.

Sett under ett er både det naturgrunnlaget som allemannsretten forutsetter, og muligheten til å utnytte det, under press. Tiden er derfor inne for å grunnlovfeste denne retten. Grunnlovfesting vil verne mot raske og tilfeldige endringer av hovedreglene om allmennhetens ferdsels-, oppholds- og høstingsrett.

Forslaget vil først og fremst innebære en plikt for stat og kommuner til å sørge for at alle lov- og forvaltningsvedtak tar hensyn til allemannsretten og ligger innenfor de grenser som bestemmelsen etablerer. Bestemmelsen må tolkes med utgangspunkt i allemannsrettens sentrale innhold slik det følger av hovedreglene i frilufsloven og annen aktuell lovgivning på vedtakstidspunktet. Nye bestemmelser som vesentlig svekker allemannsrettens innhold i forhold til dette, kan ikke vedtas.

Allemannsrettens detaljerte innhold og betydning har imidlertid variert over tid og som følge av skiftende samfunnsforhold. I Rt. 2004 s. 1985 godtok Høyesterett for eksempel nye bestemmelser om fri fiskerett i ferskvann for barn, men slik at det var en viss mulighet for å sette grenser av hensyn til grunneiere som kan dokumentere vesentlig økonomisk tap. Senere lovgivning vil fortsatt kunne justere allemannsrettens nærmere innhold ut fra skiftende sosiale og miljømessige forutsetninger.

Selv om hovedvekten vil ligge på plikten som gjelder for stat og kommuner, vil en bestemmelse av denne karakter i siste instans også kunne påberopes for domstolene i tilfelle tvister med grunneiere om for eksempel omfanget av retten til gratis ferdsel eller sanking ikke lar seg løse på annen måte.

Forslagsstillerne mener en klar og enkel formulering som er lik på begge målformer, vil være best.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

Ny § 111 skal lyde:

Allemannsretten skal stå ved lag.

–

Allemannsretten skal stå ved lag.

Alternativ 2:

Ny § 112 a skal lyde:

[Som alternativ 1]

Alternativ 3:

Ny § 112 b skal lyde:

[Som alternativ 1]

30. september 2024